

קיצור

סדר ודיני ליל

הסדר ומצוותיו

2 ..... סדר הקערה

2 ..... מצות מצוה

2 ..... דיני הפרשת חלה

3 ..... מצות מרור

3 ..... מצות ד' כוסות

4 ..... מצות הסיבה

4 ..... קצת הכנות לליל הסדר

4 ..... סדר ליל הסדר

קיצור סדר ודיני ליל הסדר ומצוותיו

סדר הקערה

- א. מניחין על השולחן ג' מצות שלימות, ואף האמצעית הנבצעת בתחילה צריכה להיות שלימה עד יחץ.
- ב. מניחין הדברים בקערה בצורה של שני סגוליים האחד מע"ג חבירו, בסגול"ל העליון הזרוע מימין, הביצה משמאל, והמרור מתחתיהם באמצע, בסגול"ל השני, החרוסת מימין, הכרפס משמאל, והחרזת מתחתיהם באמצע.
- ג. לזרוע נוהגין ליטול עצם זרוע של עוף ונוהגין שהזרוע תהיה צלוייה על האש.
- ד. אין אוכלין הזרוע בלילה, אך יש נוהגין לאכול הזרוע ביום.
- ה. לביצה נוהגין ליקח ביצה מבושלת.
- ו. יש נוהגין לאכול הביצה בשולחן עורך ויש נוהגין להשאיר הקערה שלימה עד סוף הסדר.
- ז. למרור נוהגין להניח עלה של חסה ויש מניחין בתוכה מעט חרין, אך אין נוטלין משם המרור למצות מרור.
- ח. לחרוסת מניחין חרוסת ובעת אכילת מרור מטבילין המרור בתוכה.
- ט. לכרפס נוהגין להניח הירק הנאכל בכרפס בלא מי מלח, ואין נוטלין משם לכרפס.
- י. לחרזת מניחין קלח של חסה אך אין נוטלין משם לכורך.

מצות מצוה

- א. מנהג רבים המובא בשו"ע הוא לאפות מצות מצוה בערב פסח אחר חצות, אך מן הדין יוצאין בכל מצה שנעשתה לשם מצת מצוה.
- ב. מעיקר הדין מצות מקמח שנטחן בריחיים של מכונה כשירות ומהודרות גם למצות של מצוה, אך יש המהדרין ליקח למצות מצוה מצות מקמח שנטחן בריחיים של יד, ויש המהדרין בזה לכל המצות שאוכל בליל הסדר.
- ג. מצות מצה אינה אלא בפרוסה, אך אם פורסה קודם האכילה די בכך, ורק שלא יאכל מתוך מצה שלימה, ויש מדקדקים שתהא ברכת על אכילת מצה על פרוסה דוקא.
- ד. אע"פ שדרשו 'לחם עוני' לחם שעונים עליו דברים הרבה, כ' השועה"ר דהוא דין בהגדה שתיאמר על מצה הראויה לצאת בה י"ח מצה ואינו דין במצות שיוצאין בהם י"ח שצריך לומר עליהם ההגדה, ולכן אין נוהגין להניח על השולחן מצות נוספות מלבד ג' המצות שבקערה, ואף לא את המצות הנחוצות להשלמת הכזיתים של שאר בני הבית.
- ה. המצה צריכה להיות 'לכס', וכבר האריכו הפוסקים בגדר 'לכס' במצה, אך לכתחילה בוודאי נכון שהמתארח אצל אחרים ונטל מהם מצות שיגביהם או יכניסם לרשותו (ביתו או כליו) בכוונת קנין, ומותר לזכות בהמצות ביו"ט, ומה"ט הקונים מצות מדקדקים לשלם את דמי המצות קודם הפסח ולא להסתפק בקנייני הגבהה ומשיכה כיון דדבר תורה מעות קונות, ואם המוכר לחוץ על הכסף מעיקר הדין צריך לשלם לו הדמים בכדי שלא ייבטל הקנין ותהא מצה גזולה.

דיני הפרשת חלה

- א. במצות מאפיה, יש לוודא שאכן הופרשה חלה מהמצות. במצות חבורה שלא הופרשה מהם חלה, יש לו להפריש מהם חלה בער"פ, וכדלהלן.

- ב. באם יש לו אריזה של מצות ובה יותר מ – 1.670 ק"ג (ולהננהגים כהחזו"א אם זה יותר מ – 2.250 ק"ג) יש להפריש חלה בברכה, וצריך שיכנסו כל המצות בתוך דופני האריזה, כי כל מצה שכולה עולה מעל דופני האריזה אינה מצטרפת.
- ג. באם יש לו כמה אריזות ובכ"א מהאריזות יש את השיעור הנ"ל, אם רוצה יכול להפריש חלה מכל אריזה, ואם רוצה יכול להפריש חלה אחת על כולם, ואז יעמיד את כל האריזות בסמיכות עד כדי שיגעו האריזות זב"ז, וגם יפתח את האריזות, ואם בתוך האריזות ישנה אריזה נוספת של ניילון או נייר אפיה יש לפתוח גם אותם.
- ד. באם יש לו כמה אריזות של מצות ובכ"א לבדה יש פחות מהשיעור הנ"ל אך בכלם יחד יש את השיעור הנ"ל יצרפם יחד ע"י שיפתח את האריזות וגם את הניילון או נייר האפיה שבתוכם ויעמידם בסמיכות עד כדי שיגעו האריזות זב"ז, וגם יניח מצות בין ערימת המצות שבאריזה זו לערימת המצות שבאריזה האחרת בכדי לחבר גם את המצות עצמם, ויקח מפה או מפת ניילון ויעטוף בה את כל האריזות, ויעטפם מלמעלה, מלמטה ומכל הצדדים, ומכיון שעשה כן כבר נצטרפו להתחייב בחלה בברכה, ויכול להסיר את המפה עוד קודם ההפרשה, אלא שאם מפריש מאריזה אחת על כולם יקפיד שבשעת ההפרשה יגעו האריזות זב"ז וכנ"ל באות ג'.
- ה. באם יש לו אריזה אחת של מצות ואין בה את השיעור הנ"ל יפריש בלא ברכה, ולצאת מכל ספק יכוין להיפטר גם בהפרשת הרבנים והבדצ"ים, או שיבקש מאחד שיש לו שיעור שיכוין לפוטרו בהפרשתו, (הלה יכול להיות בעיר אחרת וכן יכול לבקשו על כך בטלפון).
- ו. אין לצרף מצות של רש"י ושל רש"ימ בכדי להפריש חלה בברכה כיון שיש"א דאינן מצטרפות אא"כ אין לו נפק"מ כלל בין אלו לאלו.
- ז. שיעור הפרשת חלה מן הדין בכ"ש ונהגו בכזית, וקודם הברכה יש לשבר מצה בגודל של כזית ויניחנה בתוך האריזה מעל כל המצות ותברך אקב"ו להפריש חלה (ובהפרשה ממצות לכו"ע אין אומרים 'מן העיסה') ותיטלנה ותכניסנה לתוך שקית ניילון ותוך כדי נטילתה והכנסתה תאמר הרי זו חלה, ולאחר אמירת הרי"ז חלה תיזהר היטב לבל יפלו ממנה חתיכות ופירורים.
- ח. לכתחילה צריך לשרוף את החלה, ויזהר שלא לשורפה בתנור מחמת הבליעות של החלה, ומטעם זה לכתחילה גם לא ישרפנה על חצובות הגז אא"כ מניחה על נייר כסף, ואם קשה לו לשורפה יעטפנה בבי עטיפות קשורות וישליכנה לאשפה.
- ט. אין להפריש חלה ביו"ט, שכח להפריש חלה בעיו"ט ונזכר מכך רק ביו"ט יעשה שאלת חכם כי פעמים רבות ניתן לסמוך על הרבנים והבדצ"ים המפרישים גם בעבור השוכחים.

מצות מרור

- א. יוצאין י"ח מרור בחסה בין בעלין בין בקלחין, ויש נוהגין ליטול עלין למרור וקלחין לכורך.
- ב. יוצאין י"ח מרור בחריין מגורר שלא פגה חריפותו, ויש נוהגין ליטול חסה למרור ולהוסיף בה מעט חריין מגורר שלא פגה חריפותו.

מצות ד' כוסות

- א. להרבה פוסקים יוצאין י"ח ד' כוסות גם במיץ ענבים אך לכתחילה יש ליקח לד' כוסות דוקא יין, אמנם נשים יקחו לכתחילה מי"ע לחוד, וכן מי שא"א לו ביין או שהיין יפריע לו לאכילת מצה ומרור או לאמירת הלל יקח מי"ע, אך גם אז אם אפשר לו יערב יין במי"ע דהיינו שחצי הכוס או עכ"פ שליש יהא יין.

- ב. מצוה מן המובחר ליקח יין אדום לדי' כוסות, ואם הלבן משובח מן האדום יקח היין הלבן ויאדימהו במעט יין אדום, ולכתחילה יעשה כן מבעוד יום.
- ג. שיעור כל כוס רביעית, ולכתחילה ישתה כל הכוס ובדיעבד סגי ברובה ובלבד שלא יהא פחות ממלוא לוגמיו, ואם לקח כוס גדול יותר מרביעית לכתחילה ישתה כל הכוס, אך בדיעבד סגי ברוב רביעית וכנ"ל, ואם יודע שקשה לו לשתות הרבה מלכתחילה לא יקח כוס גדול כדי שיוכל לשתות כל הכוס.
- ד. לשיעור רביעית מן הדין סגי בשיעור 86 מ"ל כשיעור הגר"ח נאה, אך בקידוש יש לדקדק דשיעורו יהא 150 מ"ל כשיעור החזו"א, ויש המהדרין בכל ד' הכוסות ליקח בשיעור 150 מ"ל כהחזו"א, ומי שקשה לו יוכל להקל בשיעור הגר"ח נאה גם בכוס של קידוש (ובפרט כשיו"ט חל בחול).
- ה. מצוה לחנך הקטנים במצות ד' כוסות, אך מחנכין אותן במי"ע ולא ביין, ומשהגיע לגיל חינוך (5 – 6) צריך ליתן לו כוס עם רביעית ואפי' בקידוש סגי ליה לכתחילה בשיעור הגר"ח נאה, וא"צ הקטן לשתות כל הכוס אלא מלוא לוגמיו שלו ואפי' אינו רוב רביעית, ויש נוהגין ליתן כוס עם מי"ע גם לפני קטנים שלא הגיעו לחינוך אך א"צ ליתן להם שיעור רביעית בכוס וכן א"צ לשתות שיעור מלוא לוגמיו.
- ו. לכתחילה צריך לשתות הכוס בבת אחת, ומ"מ אם שהה כדי שתיית רביעית עם הפסקה אחת בינתיים יצא, ואם שהה יותר מכדי אכילת פרס (שהוא 4 דקות) יחזור וישתה כוס נוספת, ולהלן יתבאר בכל כוס וכוס אם בכה"ג צריך לברך שנית בפה"ג, וכן יתבאר בכל כוס וכוס מה דינו כששהה בשתייתו יותר מכדי שתיית רביעית עם הפסקה אחת בינתיים אך לא שהה יותר מכדי אכילת פרס (4 דקות).

מצות הסיבה

- א. צריך לאכול כזית מצה, כורך ואפיקומן בהסיבה, וכן צריך לשתות כל ארבעת הכוסות בהסיבה, שכת ואכל או שתה בלא הסיבה יתבאר דין כאו"א במקומו.
- ב. בהסיבה צריך להטות את גופו לצד שמאל ולהשעינו על משהו, לכתחילה על כרים וכסתות או על משענת הכסא או על ידית הכסא, ובשעת הדחק גם על ברכי חבירו, אך לא באויר ולא על ברכי עצמו.

קצת הכנות נחוצות לליל הסדר

- ג. נוהגין שלא לאכול בשר צלי בליל פסח, אבל מותר לאכול בשר מבושל במים אע"פ שבאמצע הבישול נתאדו המים, ומ"מ לכתחילה יוסיף מעט מים יותר מכפי הרגילות.
- ד. יש מחמירין גם שלא לאכול בשר המטוגן בשמן ותבלינים, ויש מקילין בזה.
- ה. יש לצלות את הזרוע מבעוד יום.
- ו. יש להכין מבעוד יום את החרוסת ואת מי המלח.
- ז. המשתמשים למרור בחריין מגורר יגררו את החריין מבעוד יום.
- ח. המשתמשים ביין לבן משובח ומאדימים אותו ביין אדום יעשו זאת מבעו"י.
- ט. המשתמשים לקערה בביצה מקולפת ואינם אוכלים את הביצה בליל הסדר יקלפוה מבעו"י.

סדר ליל הסדר

קדש

- א. דרך חירות שימזוג אחר כוסו של בעה"ב.
- ב. יש לכוין לצאת י"ח מי"ע של קידוש, וגם י"ח כוס א' של ד' כוסות.

- ג. נכון לכיון בברכת שהחיינו על כל מצוות הלילה.
- ד. נשים שבירכו שהחיינו בהדלקת הנרות ומקדשות בעצמן לא יברכו שהחיינו בשנית בשעת הקידוש, וכן אם יוצאות י"ח קידוש בשמיעה מאחר לא יענו אמן על ברכת שהחיינו של המקדש, אך מ"מ יכוונו לצאת מהמקדש בברכת שהחיינו על מצוות הלילה, ובדיעבד אם ענו אמן על שהחיינו אינו הפסק.
- ה. שכח ושתה כוס קידוש בלא הסיבה אם כיון (ואפי' מעיקרא ואפי' עתה בשעת לימודו את הדין) שאם יוצרך לשתות אחר כוס ראשון ישתה, חוזר ושותה כוס נוספת בהסיבה בלא ברכת בפה"ג, אך אם לא כיון כן לא יחזור וישתה.
- ו. שתה הכוס בהסיבה אך שהה בשתייתו יותר מכדי שתיית רביעית אם כיוון כנ"ל יחזור וישתה כוס נוספת בלא ברכת בפה"ג, אך אם לא כיוון כנ"ל אם לא שהה כא"פ (4 דקות) לא יחזור וישתה, ואם שהה כא"פ יחזור וישתה בברכת בפה"ג. אין מברכין על הגפן לאחר שתיית כוס קידוש.

ורחץ

- ז. נוטלין ידיים כדין נט"י לסעודה אך אין מברכין ענט"י, ולכתחילה אין לדבר בין נטילת ידים לאכילת הכרפס אם לא מענין הכרפס והסדר.

כרפס

- ח. נוטלין ירק שברכתו בפה"א ומטבילין במי מלח ומברכין בפה"א ואוכלין בלא הסיבה.
- ט. לכתחילה יטביל כל הירק במי מלח ולא רק מקצתו, ולכתחילה יטבילנו בידו ולא ע"י מזלג.
- י. יכוין בברכת בפה"א לפטור את המרור, ויאכל רק פחות מכזית.
- יא. אכל כזית לא יברך בורא נפשות כדי שיפטור המרור. שכח וברך בורא נפשות א"צ לברך בפה"א על המרור.
- יב. שכח לכיון בברכת בפה"א לפטור את המרור שוב אין הכרפס פוטר את המרור ויכול לאכול גם כזית ולברך בורא נפשות רבות, ומ"מ בין כך ובין כך א"צ לברך בפה"א על המרור.

יחץ

- יג. נוטלין את המצה האמצעית וחוצין אותה לשני חצאים כשחצי אחד גדול במעט מהחצי האחר. את החצי גדול יותר מצניעין לאפיקומן, ואת החצי הקטן יותר מחזירים לקערה.

מגיד

- יד. קודם אמירת ההגדה יכוין לצאת מ"ע דאורייתא של סיפור יצי"מ.
- טו. באמירת הא לחמא עניא מגלה המצות ואוחז האמצעית בידיו.
- טז. מוזגין כוס שני קודם מה נשתנה ולאחר מה נשתנה אומרים ההגדה על הכוס, אך אין אוחזין הכוס ביד במשך כל ההגדה אלא ב'והיא שעמדה', ב'לפיכך', ובברכת 'אשר גאלנו'.
- יז. במשך כל ההגדה יהיו המצות מגולות, אך בקטעים שבהם אוחז את הכוס בידיו יהיו מכוסות.
- יח. לכתחילה אין לאכול ולשתות מתחילת ההגדה עד סופה, ומ"מ אם הוא צריך לאכול או לשתות, יכול לאכול, וכן יכול לשתות מים או קפה אך לא יין ומי"ע, ואם אפשר עדיף לשתות מים מקפה, ויש מחמירים שלא לשתות קפה עם חלב רק קפה לחוד.

- יט. באמירת דם ואש ותמרות עשן נוהגין להטיף ג' טיפות מהיין ע"י הטיית הכוס, וכן מטיפין י' טיפות באמירת דם, צפרדע וכו', וכן מטיפין ג' טיפות בדצ"ך עדי"ש באח"ב.
- כ. אין ליקח לכוס שני יין של שמיטה ואם לקח לא יטיף ממנו ההטפות הנ"ל.
- כא. אם חסר הכוס מחמת ההטפות הנ"ל ישלימו קודם לפיכך.
- כב. באמירת מצה זו יטול בידיו או עכ"פ יאחז בידיו המצות ויראנה למסובים ויאמר מצה זו.
- כג. מנהגנו לומר בעמידה מ'לפיכך' עד חתימת ברכת 'אשר גאלנו'.
- כד. לאחר אמירת ההגדה וברכת 'אשר גאלנו' מברכין בפה"ג ושותין כוס שני בהסיבה, ויכוין לצאת כוס ב' מד' כוסות, שכח ושתאו בלא הסיבה חוזר ושותה כוס נוסף בהסיבה בלא ברכת בפה"ג, וכן אם כששתאו שהה יותר מכדי שתיית רביעית אפי' לא שהה יותר מכדי אכ"פ ישתה כוס נוסף בכדי שתיית רביעית בלא ברכת בפה"ג.
- כה. אחר שתיית כוס שני יכול לשתות עוד כוסות - בלא ברכת בפה"ג - עד סוף הסעודה.

רחצה

- כו. נוטלין ידים לסעודה ומברכין ענט"י, ואם יודע בעצמו ששמר את ידיו במשך כל ההגדה יש לו ליגע במנעליו או במקומות המטונפים קודם הנטילה בכדי להביא א"ע לחיוב נטילה בברכה.

מוציא - מצה

- כז. מ"ע דאורייתא לאכול כזית מצה בליל פסח, לכך קודם אכילת מצה יכוין לצאת י"ח מצות אכילת מצה דאורייתא.
- כח. אף דמה"ת סגי בכזית, מ"מ מכיון ומשני הברכות של המוציא ועל אכילת מצה, ברכה אחת היא על העליונה ואחת על האמצעית, לכתחילה יש לאכול שתי כזיתים, כזית אחד מהמצה מהעליונה וכזית אחד מהאמצעית.
- כט. נוטל ג' המצות בידיו ומברך המוציא, ושומט התחתונה ומשאיר בידיו את העליונה ואת האמצעית הפרוסה ומברך על אכילת מצה, ובוצע כזית מהעליונה וכזית מהאמצעית ואוכל ב' הכזיתים יחד בתוך שיעור של כדי אכילת פרס.
- ל. בדאורייתא יש להחמיר דשיעור כזית מצה הוא כ - 30 גרם, אך בדרבנן יש להקל דשיעור כזית הוא כ - 20 גרם וכ"ש בהאי עניינא דאכילת ב' כזיתים דאינה אלא לכתחילה, ולכך באכילת כ - 40 גרם סגי לצאת גם י"ח כזית דאורייתא בריווח, וגם י"ח ב' כזיתים ד'מוציא מצה'.
- לא. מצות בינוניות שוקלות בין 50 ל - 60 גרם, ולפי"ז יש ליטול לשני הכזיתים ד'מוציא - מצה' בין שני שלישי מצה לשלושת רבעי מצה, כדי שיהא השיעור בריווח מספיק גם אם המצה קטנה וגם משום שמקצת נופל תוך כדי אכילה ומקצת נשאר בין השיניים ואינו מצטרף, ולכתחילה יש ליטול שליש מצה ומעט יותר מהאמצעית ושליש מצה ומעט יותר מהעליונה, אך עכ"פ העיקר שיטול בסה"כ משתייהן יחד כשיעור הנ"ל.
- לב. שיעור כדי אכילת פרס הוא 4 דקות, ויש מחמירים לחוש כבר בשתי דקות, ועכ"פ יזהר לאכול שיעור של 30 גרם בתוך 4 דקות.
- לג. מכיון ובמצות דידן אין די בכדי ליטול מהן עבור כאו"א מבני הבית כשיעור הנצרך, יתן להם רק מעט מהאמצעית ומעט מהעליונה והשאר יטול מהעליונה וממצות אחרות עד שישלים להם בסה"כ לשיעור הנ"ל, ועכ"פ לא יפחות להם משיעור של כ - 30 גרם.

לד. חולים שאכילת המצה קשה להם יסתפקו במצה בשיעור הקטן של 20 גרם, וישתדלו לאוכלה בתוך 4 דקות או עכ"פ בתוך חמש דקות.

לה. מצוה לחנך הקטנים לאכילת מצה ודי להם במצה בשיעור הקטן של 20 גרם, ושיאכלוה בתוך 4 – 5 דקות, ואם אינם יכולים יאכלוה עכ"פ בתוך תשע דקות.

לו. צריך לאכול כזית המצה בהסיבה, ואם אכלו בלא הסיבה יחזור ויאכלנו בהסיבה בלא ברכה, ובאכילה השנית יכול להסתפק בשיעור קטן של כזית של 20 גרם.

מרור

לז. קודם אכילת המרור יכוין לצאת י"ח מ"ע דרבנן של אכילת מרור.

לח. נוהגין ליטול למרור עלי חסה, ויש ממלאין בו מעט חריין.

לט. נוטל המרור בידיו ומטבל קצהו בלבד בחרוסת שבקערה, ואח"כ מנערו היטב מהחרוסת, ומברך על אכילת מרור ואוכל ממנו כזית בלא הסיבה, וא"צ לברך בפה"א.

מ. שיעור כזית מרור הוא כ – 27 גרם, והוא בערך כשיעור שני עלים גדולים או שנים ומחצה, (ויש מקילין דסגי ב – 20 גרם).

מא. יאכל כזית המרור בתוך 4 דקות והוא שיעור כדי אכילת פרס.

מב. חולים שאכילת המרור קשה להם יכולים להקל בשיעור קטן יותר, ויעשו שאלת חכם.

מג. אכל המרור בלא חרוסת יחזור ויאכלנו עם חרוסת בלא ברכה.

כורך

מד. קודם אכילת כורך יכוין לצאת י"ח מ"ע דרבנן של מרור או של זכר למקדש אליבא דהלל.

מה. נוהגין ליטול לכורך קלחי חסה.

מו. נוטל מהמצה התחתונה כזית ומניח בתוכו כזית מרור ואומר זכר למקדש כהלל וכו' ואוכלו בהסיבה, ואין מטבילין בחרוסת.

מז. שיעור כזית מצה דכורך הוא כ - 20 גרם והוא כשליש מצה ומעט יותר, ושיעור המרור 20 גרם.

מח. צריך לאוכלו בתוך כדי אכילת פרס דהיינו בתוך 4 דקות, ויש מקילין דסגי לאוכלו בתוך כדי ב' אכילות פרס, דהיינו בתוך 8 דקות.

מט. אכלו בלא הסיבה לכתחילה יחזור ויאכלנו שנית בהסיבה.

שולחן עורך

נ. אע"פ שכ' הרמב"ם שהמיסב בכל הסעודה הרי"ז משובח מ"מ נהגו היום שלא להסב בסעודה.

נא. יזהר שלא למלאות כריסו בסעודה שלא יאכל האפיקומן אכילה גסה.

נב. יכול לעבור ממקום למקום באמצע סעודתו אך לא לאחר שהתחיל לאכול אפיקומן, ואם אכל מצות באמצע סעודתו וכבר היה על השובע יש להחמיר מאז שלא לעבור ממקום למקום, אפי' עדיין הוא ממשיך באכילת שולחן עורך ועדיין אינו מתחיל אפיקומן.

צפון

- נג. קודם אפיקומן יכוין לצאת י"ח מ"ע דרבנן של אפיקומן, ולכתחילה יכוין גם לצאת י"ח מ"ע של אכילת מצה דאורייתא להסוברים שיוצאים זאת רק באחרונה.
- נד. לאחר כל אכילתו נוטל המצה שהטמין לאפיקומן ואוכל ממנה כזית, ולכתחילה יש לאכול שני זיתים אחד זכר לפסח ואחד זכר למצה הנאכלת עמו והוא כשיעור שני שלישי מצה, ואם אין לו שיעור זה במצה שהטמין ישלים זאת ממצות אחרות, ולבני ביתו יטול חתיכה מועטת מהמצה שהטמין וישלים השיעור ממצות אחרות.
- נה. הרוצה להאריך בסעודת יו"ט ויוצרך לאכול האפיקומן אחר חצות ועושה את התנאי של האבני"ז, יש להקפיד לעשותו דוקא על אכילת כזית מצה לאחר כורך שאז המצה נאכלת על השובע כדין אפיקומן.
- נו. אחר אפיקומן אין אוכלין כלום ואין שותין יותר יין או מ"ע מלבד שני הכוסות הנוספים, או שלושה להנוהגין שבעה"ב שותה כוסו של אליהו.
- נז. לאחר אפיקומן גם אין שותין שאר משקין שיש להם טעם חזק, אך בזה יש להקל במקום צורך גדול.
- נח. מים מותר לשתות אחר אפיקומן, וכן מותר לשתות תה וקפה בלא סוכר, אבל עם סוכר הוי כמשקין שיש להם טעם חזק.
- נט. צריך לאכול האפיקומן בהסיבה, שכח ואכלו בלא הסיבה אם עדיין לא בירך ברכה מ"ז חוזר ואוכל עכ"פ כזית בשיעור שלישי מצה, ואם כבר בירך ברכה מ"ז אינו חוזר לאוכלו שנית.
- ס. שכח מלאכול כלל אפיקומן אפי"ב בירך ברכה מ"ז יחזור וטול ידיו ויאכל אפיקומן, אך לא יברך בשנית על הכוס.

ברך

- סא. לאחר אכילת אפיקומן מוזגין כוס ג' ואח"כ נוטלין מים אחרונים.
- סב. קודם ברכה מ"ז יכוין לצאת מ"ע דאורייתא של ברכה מ"ז.
- סג. בליל פסח לאחר הרחמן הוא ינחילנו ליום שכולו טוב מוסיפין ליום שכולו ארוך וכו'.
- סד. לאחר ברכה מ"ז יכוין לקיים מ"ע של כוס ג' של ד' כוסות וישתה הכוס בהסיבה, ואם שכח ושתאו בלא הסיבה אינו חוזר ושותה בשנית, ואם שהה בשתיית כוס שלישי יותר מכדי שתיית רביעית אל ישתה בשנית אא"כ שהה יותר מכא"פ ואז ישתה בברכת בפה"ג.
- סה. שכח מלומר יעלה ויבוא חוזר ומברך בלא כוס.

הלל - נרצה

- סו. לאחר ברכה מ"ז מוזגין כוס ד' ומוזגין כוסו של אליהו ופותחין הדלת ואומרים שפוך חמתך.
- סז. אחר אמירת שפוך חמתך סוגרים הדלת ואומרים הלל.
- סח. מנהגינו לומר ההלל בעמידה.
- סט. אין להפסיק בדברים באמצע אמירת ההלל.
- ע. לאחר אמירת ההלל יכוין לקיים מ"ע של כוס ד' של ד' כוסות וישתה הכוס בהסיבה, ואם שכח ושתאו בלא הסיבה אינו חוזר ושותה בשנית, ואם שהה בשתיית כוס רביעי יותר מכדי שתיית רביעית אל ישתה בשנית אא"כ שהה יותר מכא"פ ואז ישתה בברכת בפה"ג.
- עא. לאחר שתיית כוס רביעי מברכין על הגפן ולכך בכוס זה יקפיד לשתות רביעית כדי שיוכל לברך בוודאי.
- עב. יש נוהגין שלאחר שתיית כוס רביעי קודם ברכת עה"ג בעה"ב מוזג לכוסו את כוסו של אליהו ושותהו.
- עג. מצוה לעסוק בסיפור יציאת מצרים כל הלילה עד שתחטפנו שינה.